

Verhandelingen van allerlei ziekten van 't rundvee, schapen, varkens &c. alsmede van de waare zitplaats van de droes der paarden, en middelen om daar in te voorzien &c. : waar by nog komt bedenkingen en raad nopens de sterfte van het rundvee... in 't jaar 1713 ... met de middelen daar tegen ...

<https://hdl.handle.net/1874/31382>

BEDENKINGEN,

EN RAAD,

Noopende de tegenwoordige Stervte
onder het

RUNDVEE.

*Dum Medicas adhibere manus ad vulnera
Pastor
Abnegat, & meliora Deos sedet omnia
poscens.*

E kennis, dien ik heb van de
woedende stervte onder het
Rundvee in myn lieve Vader-
land, ontrufft myn gemoed!

Want het is wel ongelukkig voor de
goede Ingefetenen, dat zy, soo swaar
uytgeput, door onvermydelijke lasten
op haar Landen gelegd, tot het uyt-
voeren des Oorlogs, nu nog veel strenger
werden gedrukt door een weg-roovende

krankte onder die Beesten, in welker leven en gezondheid al de inkomst van haar Landen bestaat. Maar voorwaar de onbepaalde, en dagelijks nog aangroeyende heevigheid van dit quaad doet nog erger vreesen, en dreigdy voortgang een geheel verderving voor het gantsche geslagt van deese Dieren in Holland: Want die maar agt geevd op de aanhoudende langduurigheid van dit onheyl, door vier volle Jaaren nog niet gestild in Italien, en te gelijk op-teld de menigte van die, dewelke nu in agt maanden gestorven zyn in ons Land, sal met onsteltenis besluyten wat gevolg by ons moet hebben de duuring van dese ziekte. Waarlyk dese overdenking moet opwekken yder Lievhebber van het Vaderland om alle mogelijke onderzoeking te doen tot uytvinding van een seker, en niet al te kostelyk, hulpmiddel tot stuyting van dit schaadelijk quaad, daarom heb ik ook myne geringe bequaamheyd aangelegd, ten eynde ik door my selvs niet mogt kunnen beschuldigd werden soo droeve voorvallen gantsch sorgeloos, of agteloos, te hebben aangesien. Ik heb nagesien al wat geschreeven is over dese nieuwe siekte in Italien door de wydberoemde *Heeren, Ramassini, Michelotti, Fantasti, Mazini, Gazona*

zola, Borromeo, Lancisi ; ook dat , het welke by de Oude ontrent gelijke quaalen staat aangeteekent, verftandig en met onge- loovelijken arbeyd by een gebragt door den onvergelykelijken *Gefnerus* in syn beschryving der Dieren het eerste Boek, van het 43. tot het 56. blad. daar na ook is myn werk geweest wel omftan- dig, en aandagtig, te onderfoeken alle de kenbaare omftadigheden, die in ons Vaderland hier omtrent in waarheyd on- dervonden zyn. Eyndelijk heb ik dit al- les overwogen, vergeleken en na myn begrip tot eenige vaste ftellingen ge- bragt, die fouden kunnen dienen tot grond om met eenige Sekerheyd te mo- gen uytdenken het fo feer gewenschte hulpmiddel.

Op defen arbeyd neem ik de vrymoe- digheid in korte , gemeene, Taal in het ligt te geven dit , het welk geworden is het besluyt van myn aandagtig overleg. Myn hoop is, dat het nut fy aan myn Landgenooten, of opwekke die Man- nen, welke grooter beqaamheyd hebben tot raadgeving, en meerder gelegent- heyd om door werkftelligheyd te leeren in hoe ver dit ontwerp voldoet aan on- fe algemeene wensch. Wy weeten alle

die opmerkend de geneeskunst oeffenen, wat fwarigheyd het heevd een vastgaande geneefing uyt te vorschén tegens krankten die nieuw, en algemeen, syn. Derhalven moet niet verwacht werden, dat het eerst aangeraaden in allen deelen sal volmaakt zyn: maar de waarschynelijke hulpmiddelen moeten eerst besogt in siektens, die aan sig gelaaten doodelyk blyven.

Korte beschryving der Quaal.

1. Het aldereerste quaad is onverwagt, schielijk, en heevig, ontstooken in het Land *Vicentino* in Italiën, in het Jaar 1710, onder het Rund; aldaar ingebracht door een vreemde Os, die even te voren uyt *Dalmatien* gedreeven dese siekte by sig had.

2. En was voor die tyd niet bespeurt in geheel Italiën; dat onder het Rundvee eenig quaad was, het welk de alderminste gelijkenis had naa deese krankheyd.

3. Dog daadelyk naar die eenige, en bysondere, besmetting, is dat eyge quaad, waar in die eerste Os kort naa syn

fyn komft in Italiën geftorven is, feer fnellyk overgeflagen tot een ongeloovlyk getal Runderen, dewelke alle, feer gefwind fyn geftorven aan de felve ziekte.

4. Jaa niet lang daar naa is gezien dat dit eyge onheyl zig heevd verfpreyd met een byfondere fchielijkheyl door het geheel omleggende Land, dat maar eenige gemeenfchap had met die Plaats, in de welke het quaad zig het eerft geopenbaard had, befmettende feer haaft het geheele Milaneefch, Venetiaanfch, en daar naa het gantsch Italiaanfch, gebied.

5. Soo dat deefe voortfetting van defe quaal is by vervolg voortgegaan in de naaft aangrensende Plaatsen in die order, in dewelke de Landen fyn aan den anderen geleege geduurig uytbreydend, fonder onder en tuffchen ooit op te houden, in die Plaatsen, daar het quaad eerft gebooren was.

6. Waar in voor al merkwaardig is, dat deefe fmette foo ligt overilaat; dat alleen het haaft doordryven van een ongefonde Deenfche Os, door een hoop

welgefonde Koebeesten in die korte tyd alle deefe beesten, foo heeft besmet, dat die alle daadelyk ongefond geworden, en, op weynige naa seer schieleijk gestorven syn. Het welk ik, op goed berigt, wel seker weet waar te syn.

7. Want, op deefe wys, is ook in het Voorjaar van dit Jaar 1713. door zieke Deensche Ossen, dit quaad opgereezen onder de Beesten in ons Vaderland, sig ook altyd uytstreckende van de eene Plaats naa de andere, noit anders dan door besmetting voortkomende. Daar te vooren niets diergelyks was gezien.

8. Dog foo haast in de Slagtmaand de Beesten door verdryving, en ter Markt voering, en daar naa door Stalling in een lugt, meer zyn by een gekomen uyt verscheyde streeken, is de besmetting vermeerderd, en de stervte wonderlyk ras verswaard, foo dat naulyk weynige het ontkomen,

9. Waar in dit voor algemeen waar bevonden werd, dat foo lang geen ziek Beest op een stal is geweest, alle de beesten volkomen wel zyn; maar al foo haast

haast een Koe ziek is, werd aanstonds die geheele Stal in seer korte tyd soo verdorven, dat van veertig, of vyftig, Beesten niet een gefond, en naaulijks een in het leven, blyvd.

10. Het Beest dat begint ziek te worden, heeft gemeenelyk seekere uyerlyjke merkbare toevallen, waer door de tegenwoordigheyd, en trap der ziekte, werd gekend; deese stel ik hier in dat vervolg, in het welck sy gewoon zyn malkander te volgen: Dog staat nogtans wel te letten, dat deese selve omstandigheden dikwyls veel verschillen in het een of in het ander Dier; ook vind men die verscheyden in het verscheyde Jaargety; en ook in de Landschappen, welke in hitte, droogte, &c. malkandere seer ongelijk syn. Dit is gemeen in de Menschelyke siektens: en derhalven moet het volgend onder deese waar-schouwing opgevat werden.

11. Dit vergif werd onbespeurlyk door besmetting in het gefond Dier ontvangen; maar soo ras het begint te werken, verliest het syn eetlust; herkawd niet; maakt geen Melk meer;

het werd huyverig, en kouwelijk; het staat dof, dommelig, en treurig; daar naa volgt groote, en fcherpe hette; de Slag-aderen slaan snel, hard, sterk, en ongelijk, hier op volgen alle blyken van benauwdheyd, die geduurig aangroeyen, en bestaan in gestadig gefteen, groote lusteloosheyd, ongeduurigheyd, en ook veelyds door het om hoog houden van het hoofd zig aantoonen; daar naa volgt een feer heevige hyging, als van de uyerfte vermoeydheyd, in fomige werd felv een feer diep fnorken gehoord, hoedanig in de regte beroerdheyd gemeen is, dit toeval klimd hoe langer hoe hooger; onderwylen vloed bynaa geduurig, dog by trappen meer en meer, een ftinkend, verdorven, fchuymend, feever uyt de mond, en neusgaten; agter aan het end der tong, en aan desfelvs fyden, werden dikmaal bevonden eenige quaade fweeren, en blaaskens vol met bloedwaterig vogt; de oogen traanen geduurig, en werden in de Sommer in de heete Landen vol wormen gevonden, die als in een gerold zig vertoonen; alle deefe Beeften fyn onmatig gefwollen van buyk; veele krygen, en houden tot de dood toe, een heevige
dunne ,

dunne, stinkende, swarte, seer besmettende buykloop, die in eenige tot een volle bloed-loop overgaat; hier op volgd seer swaar en ophoudelijk persen, drukken, en steenen tot de dood toe; in de Somer hette in de warme Landen hebben veele geheel bloed gewaterd; de meeste Beesten, met deese toevallen geworsteld hebbende, sterven op de vyfde, of sevende dag; selden komen eenige weynige op, die de regte quaadaardigheyd gehad hebben, en deese krygen in de heete Gewesten vuyle sweeren, of bultagtige geswellen, over al de deelen des lighaams, die lang uytgeeven een groote meenigte vuyle, etteragtige stoffen.

12. Naa de dood heeft het opmerkend onderzoek van wel erwaare Menschen in het geopend Rund ontdekt seer veele, en verscheyde, omstandigheden van ongemeene toevallen: want meest alle, die schielijk voor de vyfde dag naa het begin der Quaal gestorven sijn, sijn gesien te hebben seer gesonde, gaave, en op het oog onbeschaadigde Ingewanden, voor soo ver die van buyten geschouwd wierden. Alleen was in deese,
als

als ook in alle andere, de eerste, en grootste Pensak, als ook de tweede seer sterk opgeswollen; deese open gesneden synde, syn vol onverteerd Gras, Hooy, of Stroo, dat het Dier heeft gebruykt; dit opgehouden, en by gebrek van herkauwing geheel blyvend voedsel, opgepropt in deese warme, vogtige, besloote plaats raakt aan het broeyen, swellen, en heet worden tot soo een trap van verhetting, dat de inwendige rokken der Pens als gekookt, en geschroeyd, verteeren, rotten, en van de onderleggende deelen seer beleedigd werden; en dit schynd wel het swaarste toeval in deese Beesten; wyl hier door alles tot berstens toe opsweld, niets doorgaat, en de hitte tot brandens toe ontsheet in alle de Beesten, die in Italien seer veel geopend zyn, is altyd gevonden in de engte der derde Pens of Maag een groot, vast, hard, rond, lighaam seer sterk en bynaa onafscheydelyk vast houdend aan de inwendige blaaden des selvs, het welk den doorgang stopte, en opgesneden synde een ondraagelyke stank ver van sig spreide. In onse Beesten is de doorgang van dese derde Sak soo geslooten en togetrokken, dat

dat met groot geweld niets daar door kan werden gestooten. Eenige hebben de Galblaas seer groot, vol vuyle, rotte, stinkende Gal, andere weder hebben niet diergelijks. De Darmen syn in de meeste gansch leedig, brandig ontfteeken, en door het koudvuur beset. Verder hadden veele, die langer ziek waaren geweest op de Ingewanden veel blaaskens opgespannen met een waterig vogt, deese geopend dampten een seer verdervelijke stank uyt; foodaanige vond men in Long, Harssenen, en elders. Jaa by eenige was het Lighaam der Hersenen verrot, verswooren, en in de stinkenste vogtigheyd veranderd. In die, welke op het langst waaren ziek geweest, was weinig bloed te zien, al wierden deselve nog warm geopend; in de holligheden des herts was somtyts geen bloed, en dat men vond was seer vloeyend. Het merg der beenen, en het binnenste vogt der hoornen, was verteerd, verdroogd, en als weg-gerookt. Het Vlees en Vet schynd aan het oog gefond, en goed, alleen word het naa de dood wat ras swart.

13. Al de Runderen die met dit regte

te quaad beladen waaren, hebben weinig hulp ontvangen door soo veel verscheyde geneesmiddelen, en behandelingen, als tot hier toe in soo veel onderscheyde Landen syn te werk gesteld. Niet tegenstaande het groot verlies opgewekt hadde den aandagt van yder een, die met regt meende eenige kennis van saaken te hebben.

14. Indien nu ymand, die wel ervaren is in de kennisse der krankheden, aandagtig overdenkt den oorspronk, voortgang, snelheyd, geweldigheyd, ongeneeslykheyd, doodelyke besmetting, toevallen voor en naa de dood, met welke alle deese ziekte gepaard gaat; hy sal niet twyffelen of *deese krankte is de regte Pest van het Rundvee door besmetting ontstaan.*

15. En schynd des selvs voornaamste uytwerking te bestaan in de vaste toefluiting der doorgang, voortgebracht door een ontsteking in de onderste Maagsakken van deese Dieren, dewelke niet kennende braaken, soo veel te eer sterven door verstricking.

16. Daar is veel reeden om te vreesen, dat deese woede niet sal ophouden, maar voortgaan: want hebbende in Italiën geduurd vier Jaaren, is in het laatste Jaar erger dan in het eerste; en ook blyft-sy op die plaatsen van ons Vaderland, daar sy eerst begonnen heeft, en houd hier in niet de gewoonte van de Pest onder 'de Menschen, die gemeenlyk wandeld.

17. Uyt overweeging van al het voorgaande dunkt my, dat de genezing moet werden gefogt in twee saaken: eerst, in het stuyten van de Pestilentialle ontsteeking; ten tweeden, in het wegneemen van die plaatselyke ontsteeking die in de pens en gedarmte volgd. De reeden, en ondervinding, toonen, hoe swaar het vald deese twee saaken uyt te wercken. Maar beyde ook wyfen aan, dat wel best geneesen moeten werden op de naavolgende wyse.

Voorhoede voor de gefonde Beesten als de Stal nog reyn is.

1. In de Stal waar in al de Beesten nog fyn, en gefond fyn, moet niet werden ingelaaten yet, wat het ook fyn mag, dat geweest is by, of omtrent, fulke Beesten, die ziek fyn, of geweest fyn. Het is anders onmogelyk die Stal fuyver te houden. Want het quaad is waarlyk foo befmettend, dat het werd gebragt van de eene plaats in de ander, door de adem, uytwaafeming, en voor al door de Mist. En het is overal gezien, dat het in Hooy, Stroo, Dekkleeden, Klee- den van Mensehen, en op nog veel lig- ter wyse werd overgevoerd uyt een be- fmette plaats in een fuyvere. Het ver- fuym van deefe opmerking is oorfaak van de meeste verderving: en daarom is de felve foo vermeerderd door de by- eenkomsten op Markten, en Stallen. Want het vergif is door deefe twee om- ftandigheeden kragtigft voortgefet, en meer als voor-heen. En hierom moet niemand by het zieke Vee gaan, die fyn eyge Beesten nog gefond heeft. En niemand moet toegelaten werden te ko-
men

men in een gefonde Stal , met die eyge kleederen , met dewelke hy geweeft is by zieke. Ik beken deefe onderhouding is fwaar dan noodig.

2. Aan de Beesten moet vyf, of zes maal op eenen dag voeder gegeven, dog weinig gelyk, en noit weer op nieuws, voor dat fy het eerste genomen herkauwd hebben: anders fyn fy onge-neeflyk, indien fy by ongeluk het quaad krygen. Want soo het komt als de pens is opgepropt met ingeflingerd Hooy, dat nog niet herkauwd is, dan is niet veel kans om dat Beest te geneesen.

3. De Mist, en Gier, moeten ten minsten vier maalen daags wel fuyver uytgeruynd, de grep wel gereynigd, yder Beest het agterlyv met wat fout water wel gefuyverd dat geen vuyl aankleeve. Want het is bevonden, dat dit quaad zig wel het eerst plaatst in de Mist, en door defelve ten snelsten werd voortgefet.

4. Yder Beest moet alle dag lang, en
B wel,

wel, fagtelyk geroskamt met eene fagte, fyne Roskam, en dan met styve bostels wel gebosteld teegen de loop van het hair aan; op dat alle klamme, vette vuyligheyd, die op de huyd zit, wel net werden afgeveegd. Nademael gezien is, dat het Beest door geen middel veyliger werd bewaard voor de besmetting, als wel door de onverhinderde doorwaafeming, die op deese reyniging volgt.

5. Ook is geraden, dat men aan yder Beest fette een dragt onder aan den hals, en nog een agter aan de bil, deselve altyd loopend houdende, soo lang deese ziekte nog heerscht in het Land. Overmids in Italien bevonden is, dat niets anders soo bequaam is geweest om de gefonde te bewaaren als dit hulpmiddel.

6. Aan yder gefond Beest dient ook gegeven een hals muddeken goede Afyn om den anderen ogtent, nugter, een uur eer de Beesten voor de eerstemaal gepleegd werden, door een hoorn ingegooten, hier door syn veele bewaard. En de

de deugd van dit geneesmiddel blykt uyt des felvs kragt teegen alle verderving, en voor al om dat het de ontsteeking voorkomd.

7. By heldre dag de Stal wel open stellen. Maar voor den avond deselve wel te sluyten. Soo haaft die geslooten is, dan in yder hoek een weinig Buspoeder aan te steeken, dat de damp wel in de Stal blyvd; en in het midden van de Stal een plat bodemd potje met wat Afyn op een kool gefet foo, dat den uytrookenden Afyn-waafem de gansche nacht wel in de Stal blyve.

8. Boven alles wel te wagten, dat aan de gefonde Beesten niet werde gegeeven hooy dat besmet is, of dat gewonnen is op Landen, op welke voorleede Soomer zieke Beesten geweyd hebben.

Voorhoede voor de gefonde Beesten, als in de Stal een siek is.

1. Soo haast gemerkt werd, dat in de Stal eenig Beest alder eerst begint te krygen de alderminste teekenen van deese ziekte, dan moet aanstonds dit ziek dier uyt de Stal geleyd op een andere plaats wel vergenoeg van die Beesten, dewelke nog gefond syn.

2. Sonder eenig versuym moet al het Stroo; waar op het ziek Rund gestaan, of geraakt heevd, weg gedaan en verbrand. Als de Mist ten forgelyksten uyt gereynigd, als ook alle ander vuyl en moet seer diep onder de aarde begraven werden tot het minste deel toe; dat niets werde overgelaaten, waar opeenig het minste naa denken vallen kan, anders sal het quaad altyd weder keeren.

3. Dan moet op verscheyde plaatsender gesloote Stal een weinig Buspoeder ontsteeken, Afyn uytgedampt, en nu en dan een weinig swaavel op een kooltje gebrand, dat ook die damp eenigzints,

zints, hoewel weinig, door het vertrek werde gewaar geworden.

4. Dan moet ook aan yder Beest alle ogtend, nugter, een halv muddeken Afyn gegeven, agt of tien, dagen lang. Naa deese tyd, soo de Beesten wel blyven, mag de Afyn weder gebragt op den anderen dag.

5. En voor al moet nu wel gelet, dat aan deese Beesten heel weinig voeder gelyk werde gegeven niet als naa het herkauwen, dog veel water, en dikwyls.

6. Onderwylen moeten wel onderhouden werden de raaden, die gegeven zyn in de voorhoede der gefonde Beesten.

Geneefing der sieke Beesten.

1. Alhoewel het fal fwaar fyn: een Rund, dat regt krank is aan deefe peft, te geneefen: dewyl het bynaa onmogelyk fchynd die opgepropte hooypakken weg te krygen, en die toegetrokken doorgang te openen. Twyffel ik dog niet, of het volgend fal veele behouden; foo als my ook eenige bevinding heevd bevestigd. Maar geen raad helpt als het quaad te diep ingeworteld is. Daarom op het eyge oogenblik, dat de aldereerfte aanvang der ziekte werd befeurd, moet aanftonts het dier gelaaten uyt een groote ader tot dry volle ponden bloeds, uyt een groote opening. Daar op dadelyk door een hoorn ingegooten een halve wyn pint, warm, van de drank A, hier onder befchreven; en het Beest moet wel gedekt.

2. Men moet het eenige reysen voorfetten een weynig warme pap gekookt van boekweyten meel, of gemaale gerft, gekookt met water, of met gekarnde melk, tot de dikte van verfche room,
daar

daar by doende op het laaft een weinig fout. Soo het Rund dat naa zig neemt, moet men daar van dikwyls een weinig gelyk geeven.

3. Dan moet het dikwyls op de drank warm water voorgefet, dog al weinig gelyk.

4. Twaalv uren naa het eerft inneemen van A, moet alweer evenveel daar van ingegooten op defelve wys.

5. Soo het Rund daags daar aan des ogtends even ziek is, moeten weder drie ponden bloeds afgelaaten, en verder alles even eens gedaan, als op de eerfte dag.

6. Indien het weder op de volgende dag, fynde de derde naa het eerfte begin der krankte, even ziek is, dan moeten weder voor de derde en laafte maal nog eens afgenomen drie ponden bloeds; en al het ander al weder even eens gedaan in alles, als op de eerfte, en tweede, dag.

B 4

7. Naa

7. Naa deese derde 'dag moet tot de neegende dag toe geen hooy gegeeven werden aan het Beest, maar alleen de warme pap, en dikwyls warm water. Dog, soo het naa de neegende dag leevd, dan moet men in de volgende dagen beginnen het soo nu en dan een weinig hooy te geven, dog niet veel gelyk.

8. Maar, soo het Beest op de andre dag naa de eerste aderlating veel verbeterd is, en weder goede lust tot eeten toond, en vrolyk voorkomd, dan moeten op deese tweede dag weder twee ponden bloeds afgetapt, en vorder alles gedaan gelyk op de eerste dag geschied was.

9. Indien het Dier op de derde dag niet beter is, dan op de tweede, als dan moet op deese derde dag weder gelaten tot twee ponden, en alles vorder gedaan als op de eerste, en tweede, dag.

10. Dog ingeval het op de derde dag
we-

weder merkelyk beter is als op de tweede, dan moet het op deefse derde dag nog eens gelaaten tot een pond, en alles vorder gedaan gelyk op de tweede, en eerfte, dag.

11. Naa dat de Runderen op de drie dagen aldus behandeld fyn, moet verder alles tot de negende dag toe foo gedaan, als in het feevende articul van deefse geneezing befchreeven staat.

12. Maar geduurende de loop van deefse geheele ziekte, moet veel reyfen op de dag de mond, tong, en geheemelt, van het Beest wel gefuyverd werden met een spongie aan een ftok feer wel vast gemaakt, en dan genat in het vogt. B. hier onder befchreeven.

A.

Neemd Scordium. VIII. Ponden.

Wynruyt VI. ponden.

Carduus Benedictus. V. ponden.

Meeſterwortel. IV. ponden.

Snyd het fyn, giet in een ketel, waar in 100. ponden waters, laat XII. uuren heel heet, digt geflooten, ſtaan trekken op het vuur altyd bynaa kookheet, dog niet kooken; giet daar na by

Sal Ammoniac II. Ponden.

Sterke Afyn XV. ponden.

Gemeene Hooning. VIII. ponden.

Laat het een halv vierde deel uurs ſagtelyk kooken, dan door een ſeev gieten, dit uytgeperſt ſap onder het doorgelopen mengen, en dit in een digt gefloote Ton wel bewaaren.

Hier

Hier van neemt een halve wyn pint,
 roerd daar onder een lood fyn gepoe-
 derde swaavel, dat is het hulpmiddel
 A. booven gemeld.

B.

Neemd Sout. I. pond.

Afyn II. ponden.

Water XVI. ponden.

Hooning VI. ponden.

Kookt eens te famen op, bewaart het.
 Dit is om de mont te fuyveren.

Dit is kortelyk dat, het welk ik meen op
 goede gronden bequaam te fyn tot hulp.
 Maar ik voorzie, dat alles foo niet fal
 werden uytgevoerd, en heb fulks alreeds
 feer dikwils ondervonden. Dog weet,
 myn Leefer, voor feeker, dat ik in al
 dit opstel niet een faak gefet heb, die
 ik oordeelde onnoodig te fyn. En daar-
 om moet gy myn raad niet verwerpen,
 foo

foo die, maar halv gedaan fynde, niet gelukt, of indien fy, te laat gebruykt, niet helpen kan. Ik weet hoe traag de Bouwlieden fyn om yets regt te beginnen, dat haar nieuw fchynd, en hoe ligtelyk fy de faak geheel verlooren geeven. Maar waarlyk dit quaad eyft werkelijke hulpmiddelen, aan welke God altyd feegen geevd, dien ik uw alle toewenfch.

E Y N D E.